SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences

Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari

1-son (6-jild)

2026

ISSN: 2181-1342 (Online)
Сайт: https://scienceproblems.uz
DOI: 10.47390/SPR1342V6I1Y2026

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 1 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

TOSHKENT-2026

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent;

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori;

Xolikulov Axmadjon Boymahammatovich – tarix fanlari doktori;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent;

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Nasirxodjayeva Dilafruz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b,;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent,;

Jabborova Charos Aminovna - iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD).

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari doktori (DSc), Professor.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent;

Qodirova Muqaddas Tog'ayevna - filologiya fanlari nomzodi, dotsent.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, Oʻzbekiston Respublikasida xizmat koʻrsatgan yurist;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b.,;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor;

Asadov Shavkat Gʻaybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, professor;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar doktori (PhD);

Joʻrayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, professor;

Normatov Bekzod Akrom oʻgʻli — yuridik fanlar boʻyicha falsafa doktori;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD);

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari boʻyicha falsafa doktori (PhD).

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport boʻyicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD).

22.00.00- SOTSIOLOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Poʻlatovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston milliy universiteti;

Sodiqova Shohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, Oʻzbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Boʻtayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, Oʻzbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Roʻyxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari boʻyicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar roʻyxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat roʻyxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyogʻoch koʻchasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bogʻlanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI
6-jild, 1-son (yanvar, 2026). - 301 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Yakubov Akmal
SOVET HOKIMIYATINING TURKISTONDA SOVET RESPUBLIKALARINI BARPO ETISH BO'YICHA SIYOSATI 09-21

Сапарбаев Бунёд Хуррамбек оглы
МЕЖДУ ДИПЛОМАТИЕЙ И ИМПЕРСКОЙ СТРАТЕГИЕЙ: ВЗАИМООТНОШЕНИЯ ХИВИНСКОГО ХАНСТВА И РОССИИ В ПЕРИОД ПРАВЛЕНИЯ МУХАММАДА РАХИМХАНА I (1806–1825 гг.) 22-31

Gadoyev Dadaxon Xayrulloyevich
DEGGARON MASJIDINING SOVET O'LKASHUNOSLARI TOMONIDAN O'RGANILISHI 32-47

Dadajonov Tursunboy Abdusamatovich
QO'QON XONLIGI DAVRIDA HARBIY KUCHLARNING QUROL-ASLAHALAR BILAN TA'MINLANISHI VA MODDIY BAZASINING RIVOJLANISH JARAYONI 48-53

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Umurzaqova Umida Nosirjanovna, Gafurjonov Jamshidbek Furkat o'g'li
SUV RESURSLARIDAN FOYDALANISHNI IQTISODIY-EKOLOGIK OPTIMALLASHTIRISH IMKONIYATLARI BO'YICHA JAHON TAJRIBASI TAHLILI 54-58

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Yunusova Manzuraxon Pazliddinovna
O'ZBEKISTONDA O'ZINI O'ZI BOSHQARISH ORGANLARINI FUQAROLIK JAMIYATINING MUHIM INSTITUTI SIFATIDA ISLOH ETISH JARAYONI 59-68

Karimov Xurshid Abdumannabovich
AN'ANA VA AXLOQIY UNIVERSALIZM – FALSAFIY KOMPARATIVISTIKA KONTEKSTIDA 69-74

Egamberdiyev Baxriddin Baxodir o'g'li
O'ZBEKISTONDA MAHALLIY ODATLAR VA MAROSIMLARNING SHAKLLANISHI VA ULARNING FALSAFIY-TARIXIY MOHIYATI 75-82

Norqulov Shahzod Shuhrat o'g'l
IJTIMOIY REKLAMA TUSHUNCHASI: MOHIYAT VA FUNKSIYALAR 83-87

Beshimov Xamidjon Sayidovich
FUQAROLIK JAMIYATI TARAQQIYOTIDA INSON QADRINI BELGILASH MEZONLARI HAMDA ZAMONAVIY JAMIYATDA INSON QADRINI TA'MINLASHDA KASABA UYUSHMALARINING ROLI 88-96

Нишонов Сарвар Жасур угли
ФИЛОСОФСКИЙ АНАЛИЗ СМЫСЛООБРАЗУЮЩИХ КАТЕГОРИЙ СОЦИАЛЬНОЙ ЖИЗНИ ЛИЧНОСТИ (НА ПРИМЕРЕ ПРОИЗВЕДЕНИЙ ХУСЕЙНА ВАИЗА КАШИФИ).. 97-105

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Uzakova Goʻzal Sharipovna
SHAHARLARDA ATROF MUHIT MASALALARINI HAL ETISHDA JAMOATCHILIK ISHTIROKINI TAʼMINLASHNING HUQUQIY MASALALARI 106-112

Eshimbetov Gʻulomjon Sultonbayevich
ICHKI ISHLAR ORGANLARINING KADRLAR BILAN ISHLASH XIZMATLARI FAOLIYATINI BOSHQARISHNI TAKOMILLASHTIRISH ISTIQBOLLARI 113-122

Egamberdiyev Vohidjon Otabekovich
JAZONI IJRO ETISH MUASSASASIDAN OZOD ETILGAN SHAXSLARNI IJTIMOIY REABILITATSIYA QILISH VA MOSLASHTIRISH TUSHUNCHASI HAMDA IJTIMOIY ZARURATI 123-132

Марданов Жасурбек Отабек угли
УГОЛОВНОЕ ПРАВОВЫЕ АСПЕКТЫ ВОВЛЕЧЕНИЯ НЕСОВЕРШЕННОЛЕТНЕГО В АНТИСОЦИАЛЬНОЕ ПОВЕДЕНИЕ 133-138

Mamadjonov Temurali Barotjon oʻgʻli
FUQARONI BEDARAK YOʻQOLGAN DEB TOPISH VA VAFOT ETGAN DEB EʼLON QILISHNING AYRIM MASALALARI 139-143

Jumumbetov Rasul Jengizbayevich
GEOGRAFIK KOʻRSATKICHLARDAN FOYDALANISH HUQUQIY TAʼMINLASH MUAMMOLARI 144-150

Suyunov Bobir Bahodirovich,
RAQAMLI JAMIYATDA TALON-TAROJLIK: KIBER-XAVFLAR VA ULARNI OLDINI OLISH YOʻLLARI 151-155

Kdirbaeva Altinay Maksetbaevna
ICHKI ISHLAR ORGANLARIDA XOTIN-QIZLAR XIZMAT OʻTASH TARTIBINI BELGILASHGA DOIR RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR TAJRIBASINING ILMIY TAHLILI 156-163

Abduhoshimov Ismoil Abdugʻani oʻgʻli
KORRUPSION JINOYATLARNING OʻZIGA XOS TAHLILI 164-168

Хошимова Юлдузхон Олимжоновна
СОВРЕМЕННЫЕ ПРОБЛЕМЫ ПРИЗНАНИЯ ОБЩЕИЗВЕСТНЫХ ТОВАРНЫХ ЗНАКОВ 169-175

Abdugaffarov Davronbek Dilshod ugli
ALIGNING UZBEKISTAN'S PRIVATE INTERNATIONAL LAW WITH WTO PRINCIPLES: THE ROLE OF CHOICE OF LAW IN GATS IMPLEMENTATION 176-180

Aripov Abid Adilovich
OʻZBEKISTONDA CHET EL FUQAROSI TUSHUNCHASI VA HUQUQIY MAQOMI 181-189

Tollibayeva Malika Ulmasjon qizi
ADVOKATNING IQTISODIY VA FUQAROLIK PROTSESSIDAGI ISHTIROKI: XORIJIY VA MILLIY QONUNCHILIK TAHLILI 190-197

Нормуродова Азиза Азимжон кизи
СЕКСУАЛЬНОЕ НАСИЛИЕ С ИСПОЛЬЗОВАНИЕМ ИЗОБРАЖЕНИЙ В РЕСПУБЛИКЕ УЗБЕКИСТАН: ОЦЕНКА ДЕЙСТВУЮЩЕГО ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА И ПУТИ ЕГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ 198-204

Abdullayeva Parvina Baxrilloyevna
RAQAMLI PLATFORMALAR BILAN BOGʻLIQ TUSHUNCHALAR TALQINI 205-212

Nurmatov Jasur
OLIY TA'LIM MUASSASALARI TALABALARI O'RTASIDA HUQUQBUZARLIKLAR PROFILAKTIKASINING RETROSPEKTIV TAHLILI 213-222

Шадиева Сайёра Арифовна
ОСОБЕННОСТИ РАССМОТРЕНИЯ ДЕЛ О ПРИМЕНЕНИИ МЕР ПРАВОВОГО ВОЗДЕЙСТВИЯ К СУБЪЕКТАМ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА 223-233

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Umarov Bahrom Norboyevich
DARSLIK MANTLARI VA KOMPETENSIYA PARADIGMASI: NISBAT MUNOSABAT VA O'ZARO BOG'LIKLIK ("ONA TILI DARSLIGI MISOLIDA")........ 234-241

Qurbonova Barchinoy Mirzahamdamovna
TOPOGRAFIK KARTALARGA OID TUSHUNCHALAR, ENG MUHIM SHARTLI BELGILAR VA LANDSHAFT DIZAYNIDA ICHKI FAZOVIY MUHIT, HAJMIY SHAKL VA TEVARAK-ATROF 242-246

Haqberdiyev Baxtiyor Rustamovich
QALAMTASVIRDA GEOMETRIK SHAKLLARDAN TASHKIL TOPGAN NATYURMORT HAMDA TEXNIK VA SAN'AT FANLARINI TURLI FANLAR BILAN INTEGRATIV HAMDA SINERGETIK O'QITISHNI NAZARIY YECHIMLARI 247-251

Temple Chimuanya Odimegwu
REVIEW ON FILLER EFFECT OF VARIOUS NONREACTIVE MATERIALS IN CONCRETE 252-265

Arustamyan Yana Yuryevna, Toshpo'latov Omonulloxon Ulmas o'g'li
O'ZBEKISTON XUSUSIY UNIVERSITETLARIDA TA'LIMNI BOSHQARISHNING HOZIRGI HOLATI, STRATEGIK YECHIMLARI VA ISTIQBOLDAGI RIVOJLANISH SSENARIYLARI 266-271

Berdiyorova Nilufar Berdiyor qizi
INNOVATSION YONDASHUVNING BO'LAJAK PEDAGOG VA TARBIYACHILARNING IJODIY KOMPETENSIYASIGA TA'SIRI 272-277

Otamuratov Maqsudbek Shonazarovich
O'ZBEKISTON OLIY TA'LIMIDA KREDIT-MODUL TIZIMINING PEDAGOGIK ASOSLARI VA UNING TA'LIM JARAYONIGA TA'SIRI 278-283

Kurbonova Shoxsanam
TASVIRIY SAN'AT FANLARINI O'QITISHDA O'QUVCHILAR O'QUV-IJODIY FAOLIYATINI INTEGRATIV RIVOJLANTIRISH METODIKASI........ 284-289

Toxirov Shaxzod Toxirovich
IJTIMOIY INTELLEKTNING TARKIBIY QISMLARI VA UNING PEDAGOGIK FAOLIYATDA TUTGAN O'RNI........ 290-294

Raximdjanova Malikaxon Gapurdjanovna, Baybabayeva Shoiraxon Ismatovna
GLOBAL KONTEKSTLARDA MADANIYATLARARO KOMPETENSIYA UCHUN TANQIDIY FIKRLASH 295-300

SCIENCE PROBLEMS.UZ

Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari
Actual Problems of Humanities and Social Sciences
Volume 6 | Issue 1 | 2026
ISSN Online: 2181-1342

Received: 16 December 2025
Accepted: 1 January 2026
Published: 15 January 2026

Article / Original Paper

TOPOGRAPHIC MAPPING CONCEPTS, ESSENTIAL SIGNS AND INTERIOR SPACE, VOLUME AND ENVIRONMENT IN LANDSCAPE DESIGN

Kurbanova Barchinoy Mirzahamdamovna
Fergana State University
Head of the Department of Fine Arts and Engineering Graphics
Doctor of Philosophy (PhD) in Education
E-mail: barchinoy0218@gmail.com

Abstract. This article analyzes the fundamental concepts of topographic maps and the system of key symbols that determine their structure and content. It emphasizes the practical importance of topographic maps in landscape design, and examines the definition of a territory's spatial structure through the cartographic representation of relief, hydrography, vegetation, and anthropogenic features. It also explores the potential of using topographic data to shape the internal spatial environment in landscape design, ensuring three-dimensional forms, mutual harmony with the surrounding environment, and visual and aesthetic balance. The research results serve as a methodological basis for landscape designers, architects, and design engineers in conducting a comprehensive analysis of a territory and developing optimal design solutions.

Keywords: topography, map, landscape, design, relief, scale, science and technology, fine arts, engineering graphics, communication, hydrography.

TOPOGRAFIK KARTALARGA OID TUSHUNCHALAR, ENG MUHIM SHARTLI BELGILAR VA LANDSHAFT DIZAYNIDA ICHKI FAZOVIY MUHIT, HAJMIY SHAKL VA TEVARAK-ATROF

Qurbonova Barchinoy Mirzahamdamovna
Farg‘ona davlat universiteti
Tasviriy san‘at va muhandislik grafikasi mudiri
Pedagogika fanlari bo‘yicha falsafa doktori (PhD)

Annotatsiya. Mazkur maqolada topografik kartalarga oid asosiy tushunchalar, ularning tuzilishi va mazmunini belgilovchi eng muhim shartli belgilar tizimi tahlil qilinadi. Topografik kartalarning landshaft dizayn jarayonidagi amaliy ahamiyati yoritilib, relyef, gidrografiya, o‘simlik qoplami va antropogen obyektlarning kartografik ifodalanishi orqali hududning fazoviy tuzilishini aniqlash masalalari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, landshaft dizaynida ichki fazoviy muhitni shakllantirishda hajmiy shakllar, tevarak-atrof bilan o‘zaro uyg‘unlik hamda vizual-estetik muvozanatni ta’minlashda topografik ma’lumotlardan foydalanish imkoniyatlari ochib beriladi. Tadqiqot natijalari landshaft dizaynerlari, arxitektorlar va loyiha muhandislari uchun hududni kompleks tahlil qilish va optimal dizayn yechimlarini ishlab chiqishda metodik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Kalit so‘zlar: topografiya, karta, landshaft, dizayn, releyf, masshtab, fan texnika. tasviriy san’at, muhandislik grafikasi, komunnikatsiya, gidrografiya.

DOI: https://doi.org/10.47390/SPR1342V6I1Y2026N28

Kirish. Topografik kartalarni mamlakatimiz hududini o‘rganish, xalq xo‘jaligining turli tarmoqlariga oid xilma-xil ilmiy va amaliy masalalarini yechish hamda mamlakatimiz mudofaa qobiliyatini oshirish maqsadlarida foydalaniladi. Kartada tasvirlanadigan obyektlar bir-biriga

chambarchas bogʻliq. Masalan, kartada tasvirlangan relyef shakllarni koʻrib, shu hududning gidrografiyasi haqida, relyef va oʻsimlik va grunti haqida, aholi yashaydigan joylar hamda yoʻllarni koʻrib hududning qanchalik oʻzlashtirilganligi haqida tegishli tasavvurga ega boʻlamiz. Shuning uchun topografik kartani oʻrganishda shartli belgilar bilan bir qatorda. Kartadagi turli obyektlarni bir-biriga bogʻliqligiga ham e'tibor beriladi; natijada hududning xususiyatlari bilib olinadi. Yer yuzasining ma'lum bir qismini masshtab asosida tekislikda tasvirlaydigan karta. Unda joyning relefi (balandliklar), gidrografiyasi (suv obyektlari), oʻsimlik qoplami, tuproqlari, aholi punktlari, yo'llari va boshqa muhim elementlari ko'rsatiladi [1. 216-b].

Adabiyotlar tahlili va metodologiyasi. Landshaft haqidagi tasavvurni ifodalab berishga birinchi oʻrinda L.S.Berg (1913) ham harakat qilgan. B.B.Polinov fikricha, "landshaft" atamasi umumiy tushuncha boʻlib, uning katta-kichik darajasi izlanishlarning miqyosiga bogliqdir. Topografik kartalarning mazmuni, relyefi, tafsilotlarining tasvirlanish aniqligi va mukammalligi, kartani oʻrganish va undan foydalanishning oson qiyinligi qabul qilingan shartli belgilarining sifatiga, ixchamligiga va boshqa xususiyatlarga bogʻliq. Shuning uchun ham topografik kartada hududni toʻgʻri, mukammal va yaqqol tasvirlay oladigan shartli belgilar ishlab chiqish juda katta ahamiyatga ega. Topografik kartalarga boʻlgan talab ortgan sari, fan va texnika taraqqiy etgan sari topografik shartli belgilar ham tobora takomillashtiriladi. Tasviriy san'atda topografik kartalar san'atkorlar uchun ilhom manbai boʻlishi mumkin. Ular landshaftlarni, joyning o'ziga xos xususiyatlarini va geografik shakllarni tasvirlashda yordam beradi. Kartalar orqali san'atkorlar o'z asarlarida aniqlik va realizmni aks ettirishi mumkin. Muhandislik grafikasida esa topografik kartalar muhandislar uchun loyihalash, qurilish va rejalashtirish ishlarida muhim vosita hisoblanadi. Ular joyning relyefi, kommunikatsiyalari va boshqa muhim ma'lumotlarini aniq tasvirlash imkonini beradi [2. 80-b].

Muhokama. Aholi yashaydigan punktlar, relyef, oʻrmon va boshqalarning shartli belgilari oʻrniga ularni aniq va mukammal tasvirlashga imkon beradigan hamda topografik kartalarda foydalanishni osonlashtiradigan ixcham shartli belgilar qabul qilindi. Topografik kartalarida joy tafsilotlari maxsus shartli belgilar bilan kuyidagi guruhlarga boʻlib koʻrsatiladi; 1) relyef; 2) gidrografiya; 3) oʻsimlik va tuproq qoplami; 4) aholi yashaydigan joylar, sanoat, qishloq xoʻjalik korxonalari va sotsial iqtisodiy obyektlar; 5) chegaralar; 6) oriyentir boʻla oladigan ayrim obyektlar. Karta masshtabida koʻrsatib boʻlmaydigan kichik obyektlar, masalan, yakka daraxt, buloq quduq koʻprik va boshqalar masshtabsiz shartli belgilar bilan tasvirlanadi. Bunday tafsilotlar karta masshtabida nuqta bilan koʻrsatiladi.

Nuqta tafsilot oʻrnini, shartli belgi esa uning qanday tafsilot ekanligini ifodalaydi. Kartada bunday tafsilotlar orasidagi masofani oʻlchashda va koordinatalarini aniqlashda tafsilot oʻrni sifatida yuqorida koʻrsatilgan nuqta olinadi. Masalan, doira, kvadrat, toʻrtburchaq yulduzcha shaklarida tasvirlangan tafsilotlarning joydagi o'rni shartli belgining markaziga, yakka daraxt, yoʻl va kilometr koʻrsatgichlarining oʻrni esa shartli belgining tubiga toʻgʻri keladi. Yoʻllar, soylar, ya'ni choʻzilib ketgan uzun chiziqlar tarzidagi tafsilotlar ham masshtabsiz shartli belgilar bilan tasvirlanadi. Ularning faqat uzunligi karta masshtabida koʻrsatilib, kengligi masshtabsiz beriladi [3. 11-b]. Chiziq tarzidagi tafsilotlarning joydagi oʻrni kartadagi shartli belgining oʻz oʻqiga toʻgʻri keladi. Aholi yashaydigan punktlar, bogʻ, tokzor singari yirik tafsilotlar kartaning masshtabiga qarab, masshtabli yoki masshtabsiz shartli belgilar bilan tasvirlanishi mumkin. Masalan, aholi yashaydigan punktlar yirik masshtabli kartalarda konturli shartli belgi bilan, mayda masshtabli kartalarda esa masshtabsiz shartli belgi bilan koʻrsatiladi.

Konturli va masshtabli shartli belgilar bilan tasvirlangan tafsilotlarni qoʻshimcha ravishda tasniflash va ularning turlarini koʻrsatish uchun tushuntiruvchi shartli belgilar ishlatiladi.

Natija. O'rmon konturi ichida beriladigan-o'rmonning turini koʻrsatuvchi shartli belgi va daryo oqimini koʻrsatuvchi strelka tushuntiruvchi shartli belgilarga misol bula oladi. Topografik kartalarda beriladigan barcha raqamlar, harflar, qisqartirilgan va to'la berilgan yozuvlar ham tushuntiruvchi shartli belgilar boʻlib hisoblanadi. Tafsilotlarning katta kichikligi va ahamiyatiga qarab topografik kartalarda har xil kattalikdagi harf (shrift) lar ishlatiladi. Masalan aholi yashaydigan joylarning nomi aholisining soni va ma'muriy ahamiyatiga qarab turli kattalikdagi harflar bilan yoziladi [4 461.b]. Topografik kartalarda tasvirlangan tafsilotlar bir-biridan farq qilishi va tez tushunilishi uchun oʻzining tabiiy rangiga mos keladigan rangga bo'yaladi. Masalan, o'rmon tasvirlari, bogʻlar, tokzor, butazor va boshqa oʻsimlik konturlari-yashil rangda, suvlar, ya'ni dengiz, koʻl, daryo, kanal, suv ombori, hovuz, buloq va hokazolarning konturlari yoki shartli belgilari-havo rangda, relyef va uning elementlari, ya'ni qoya, jar, qum va boshqalar jigar rangda tasvirlanadi. Topografik kartalarda qoʻllanilgan yozuvlar, ranglar tafsilotlarini bir-biridan ajratish va kartani oʻqishni osonlashtiribgina qolmay, balki kartaning mazmunini boyitadi va ma'lum darajada shartli belgi vazifasini bajaradi [5. 19-b].

Topografik planda muayyan chiziqning qiyalik burchagi gorizontallar oraligʻi yoki qiyalik burchaklarni aniqlash masshtabi deb yuritiladigan chizma yordamida oʻlchanadi. Buning uchun planda berilgan chiziq sirkul bilan oʻlchanadi. Oʻlchagich sirkulning bir uchi masshtabning asosiga, ikkinchi uchi esa uning egri chizigʻiga to'gʻirlab qoʻyiladi. Sirkulning gorizontallar oraligʻi masshtabi asosiga qoʻyilgan uch uning qaysi qismiga toʻgʻri kelsa, shu joydagi raqam berilgan chiziqning qiyalik burchagini bildiradi. Topografik kartalar san'atkorlar uchun qo'shimcha vosita bo'lib, ularning ijodiy imkoniyatlarini kengaytiradi. Ular asarlarga aniqlik, realizm va geografik kontekst berishga yordam beradi. Topografik kartalar muhandislik loyihalarining ajralmas qismi hisoblanadi. Ular loyihalash, qurilish va rejalashtirish ishlarida asosiy ma'lumot manbai bo'lib xizmat qiladi [6. 12-b].

Arxitektura-qurilish chizmachiligida landshaftlarni loyihalash - bu binolar va inshootlar bilan uyg'unlashgan, estetik jihatdan yoqimli va funksional tashqi muhitni yaratish jarayonidir. Bu jarayon bir nechta bosqichlarni o'z ichiga oladi: Joyning topografiyasi, tuproq tarkibi, gidrologiyasi, iqlim sharoitlari, mavjud o'simliklar va boshqa tabiiy xususiyatlari o'rganiladi, mijozning landshaftga bo'lgan talablari, funktsional ehtiyojlari (dam olish maskani, o'yin maydonchasi, avtoturargoh va h.k.) va estetik preferensiyalari aniqlanadi, landshaftni loyihalashga taalluqli bo'lgan mahalliy qonunchilik, qurilish me'yorlari va qoidalari (QM va Q) o'rganiladi, olingan ma'lumotlar asosida landshaftning konseptual loyihasi ishlab chiqiladi. Unda landshaftning asosiy elementlari, funksional zonalar va estetik ko'rinishi aks ettiriladi.

Arxitektura-qurilish chizmachiligida binolarni loyihalashda, landshaftlashtirishda daraxtlarga murojaat qilish uchun ishlatiladigan aniq chiziqlar rejani kengaytirib, kompyuter grafikasi dasturlari yordamida uni uch oʻlchamli qilib beradi. Odatda daraxtlar bogʻda hukmronlik qiladi va buni ta'kidlash uchun ular qalin chiziqlar bilan chiziladi. 1-rasmga e'tibor bering.

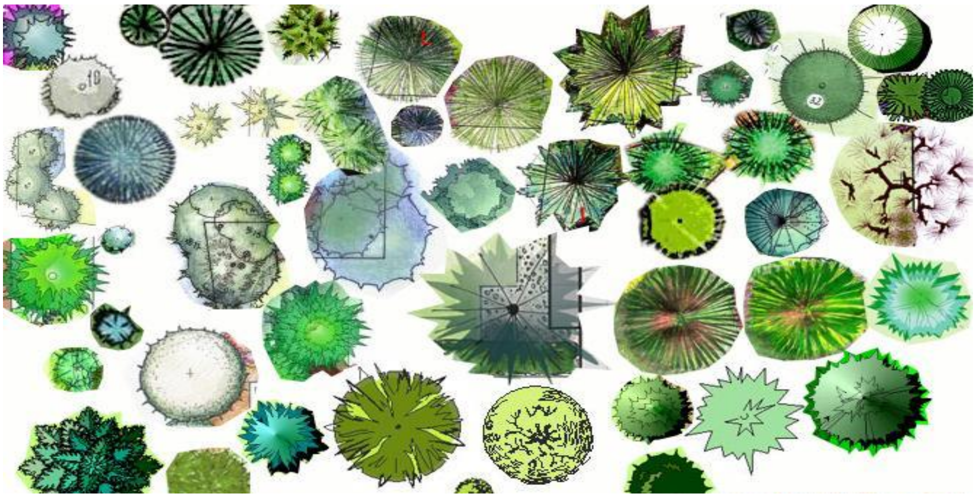

1-rasm

Reja chuqurligini berish uchun, turli oʻlchamdagi patlardan tashqari, uning perspektivasidan, yorugʻlik va soya taʼsiridan foydalanishingiz mumkin. Avval shimol tomonini aniqlang: soyalar quyoshga qarshi tushishi kerak. Bu holatda, soyaning yoʻnalishi shartli (masalan, soyaning har bir obyektning rejasi ustida shimolga tushishi va uning uzunligi obyektning balandligiga teng boʻladi), chunki u faqat rejaning grafik qiymatini oshirish uchun qoʻllaniladi, bu esa uni yanada aniqroq qiladi va shuning uchun siz yaratayotgan landshaftlashtirilgan bog'ingiz qulayroq boʻladi. Obyekt qancha baland boʻlsa, soya uzoqroq boʻladi [7. 2709-b].

Biroq, soyani rejani yanada mazmunli qilish uchun qoʻyish, siz ularni hamma joyda chizishingiz kerak emas.

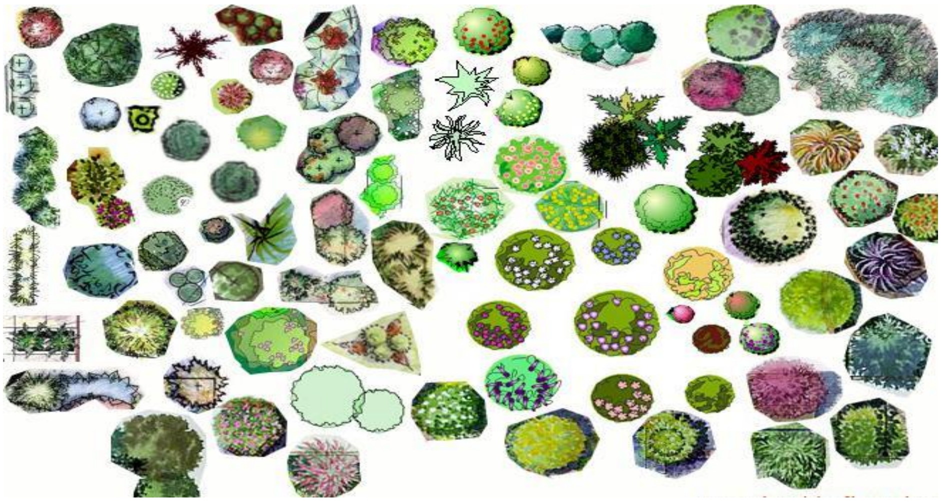

2-rasm

Maʼlumki, inson tabiatning ajralmas qismi hisoblanadi. Texnik taraqqiyot bizni qanday boshlagan boʻlsa, shu tarzda imkoniyat darajasida keltirib chiqamiz. Zamonaviy sivilizatsiyaning barcha afzalliklarini bilib olgach, inson hali tabiatan yovvoyi tabiat bilan aloqa qilishga intiladi. Bugungi kunda juda koʻp odamlar shaharni tabiatda yashash uchun tark etishmoqchi. Ammo zamonaviy fuqarolarning aksariyati oʻz hayotlarini shahar tashqarisida qanday jihozlash, tabiat bilan qanday aloqa qilish, oʻz ota-bobolar mulkini qanday qilib jihozlash kerakligi, qayerdan boshlanishi haqida etarli bilimga ega emas. Yerga kelgan koʻpchilik uchun savol tugʻiladi: arxitektura –qurilish chizmachiligi fanini chuqur egallab bino

loyihasini chizishda qanday qilib yaxshi va qulay tarzda yashashi uchun binoni to'liq chizish, atrofini ko'kalamzorlashtirish, binoning tom yopmalari, eshik romlar bilan jihozlash.

Bino atrofiga landshaftlashgan bog' yaratish uchun juda koʻp vaqt va kuch talab etiladi va endi u tayyor va siz uni amalga oshirishni boshlashingiz mumkin koʻrinadi. Bu yerda boqqa siz 200 tup daraxt ekish rejalashtirilgandingiz va siz faqatgina 140 tupga ega boʻldingiz. Bu yerda suv havzasini rejalashtirganingizda va bu yerga bu yerda ruxsat berilmaydi. Va shunga oʻxshash va boshqalar. Koʻplab yerlar bor, lekin oʻsimlik va aniq boʻlmagan narsani qayerga qoʻyish kerakligi koʻrinadi. Vaqt oʻtishi bilan u oʻz oilaviy mulkini tashkil etishda bilim va koʻnikmalarni yoʻqligini tushunib yetadi. Shuning uchun, rejalashtirishni oʻrganib, mol-mulkingizni qogʻozdan yerga koʻchirishni oʻrganish kerak. Shunday qilib, nima qilish kerakligini, tushunishga va oʻrganishga kirishamiz. Birinchidan, umumiy mulk nima ekanligini aniqlaylik.

Xulosa. Qishloq uyi – bu vaqt oʻtishi bilan rivojlanib, rivojlanib boradigan bir turdagi tirik organizmdir, bu binolarning dizayndagi asosiy farqidir, va sizning vazifangiz nafaqat binolaringizni chizmasini chizish va loyihalarini tuzish emas, balki sizning binolaringizni chizmasini chizish va loyihalarini rivojlanishiga landshaftlashtirishga muvofiq ishlab chiqish. Buning uchun biz binolaringizni chizmasini chizish va loyihalarini bosqichma-bosqich dizayni uchun barcha qadamlarimizni ajrata olamiz. Oilaviy ahvolingizdan kelib chiqib binolaringizni chizmasini chizish va loyihalarini yanada oqilona rejalashtirish uchun qurilish chizmachiligi, landshaft dizayni va kompyuter grafikasi fanlaridan ma'lum bilim va tajribaga muhtojmiz. Bugungi kunni asosiy vazifasi ham shaharmi u qishloqmi unda yashayotgan barcha fuqarolar uchun raqamli shahar, obod qishloq sharoitlarini yaratmog'imiz darkor. Insonlar yashash maskanlari obod, barcha sharoitlar yaratilgan bo'lishi lozim.Bugungi kundagi qishloq uylari hech bir shahar uylari sharoitdan farq qilmasligi kerak.

Adabiyotlar/Литература/References:

1. Tobey G.B. A History of landscape Architecture, – Sidney, 1980.216 p
2. Базилевич А.М., Роль релефа в ландшафте и в градостроительстве. –М., 2015. 79-88 с
3. Gail Hansen. Basic Principles of Landscape Design. 11-p
4. Haqberdiyev, B. (2025). Oʻquv faoliyati tamoyillarida integrativ va sinergetik yondashuvlar. Ижтимоий-гуманитар фанларнинг долзарб муаммолари Актуальные проблемы социально-гуманитарных наук Actual Problems of Humanities and Social Sciences., 5(5), 459-463.
5. Rustamovich, H. B., Abdujabbor o'g'li, A. I., & Soxibjon o'g'li, S. A. (2024). Structural analysis of form. an important feature of the science of pencil drawing is its figurative expression and integration with various disciplines. The American Journal of Applied sciences, 6(12), 18-20.
6. Hakberdiyev Bahtiyar Rustamoviçh,. "Kültürel bağlamda iç mekan tasarimi ve estetik çeşitlendirme." *" YURT FAXRI"* 11-19 (2025).
7. Rustamovich, H. B. Zamonaviy ta'limda muhandislik grafikasi va dizayn fanlarni integrativ yondashuvlari. *Xalqaro konferensiya "İpek Yolu ve Ötesi Kongre Serisi"(SIRCON 2023)"Bir Yol Bir Kuşak: Göç, Turizm ve EkonomiPolitik*, 2707-2721.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ 1 (6) – 2026

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО-ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat roʻyxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyogʻoch koʻchasi, 70/10-uy. Elektron manzil: scienceproblems.uz@gmail.com

Bogʻlanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).